NILS WAHL
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2018. november 15.[1]

C-118/17. sz. ügy

Dunai Zsuzsanna
kontra
ERSTE Bank Hungary Zrt.

(a Budai Központi Kerületi Bíróság [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – 93/13/EGK irányelv – A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen kikötések – Devizában nyilvántartott hitelszerződések – Semmisnek nyilvánított tisztességtelen kikötések – A semmisséget a szóban forgó szerződések tartalmának módosításával orvosló nemzeti jogi szabályozás – Ezt meghaladóan e szerződések érvényességének fenntartása – A tagállam legfelsőbb bíróságának azon lehetősége, hogy az ítélkezési gyakorlat egységesítésére irányuló határozatokat fogadjon el”

Bevezetés

1. A jelen ügy egy sor, főként magyar bíróságoktól érkezett, devizában nyilvántartott hitelszerződésekben szereplő kikötések érvényességére vonatkozó jogvitával kapcsolatban a 93/13/EGK irányelv[2] rendelkezéseinek értelmezésére irányuló előzetes döntéshozatal iránti kérelem közé illeszkedik.

2. Az ügy előzménye azon nemzeti szabályozás elfogadása, amely többek között azt eredményezte, hogy e szerződésekben semmisnek nyilvánították azon kikötéseket, amelyek lehetővé tették a hitelintézetek számára a saját devizavételi és devizaeladási árfolyamaik meghatározását (*„árfolyamkülönbség”* vagy „spread” névvel megjelölve). E jogi szabályozás azt is kimondja, hogy noha valamely fél kérheti az eljáró bíróságtól az ilyen kikötés alkalmazásának mellőzését, nem kérheti a devizában nyilvántartott kölcsönszerződés egésze érvénytelenségének megállapítását.

3. A kérdést előterjesztő bíróságnak kétségei vannak ez utóbbi tilalom érvényességét illetően. A kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy többek között a 93/13 irányelv által biztosított védelem alapján az előtte indult végrehajtási eljárás során érvénytelennek nyilváníthatja-e a kölcsönszerződés egészét, mivel véleménye szerint e lehetőség szolgálná a fogyasztó gazdasági érdekeit.

1 Eredeti nyelv: francia.

2 A 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvvel (HL 2011. L 304., 64. o.) módosított, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.; a továbbiakban: 93/13 irányelv).

4. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem így arra készteti a Bíróságot, hogy a korábban elé tárt ügyek[3] folytatásaként ismét pontosításokat tegyen a bíróságnak a 93/13 irányelv tényleges érvényesülése érdekében való beavatkozása terjedelmét illetően a devizában nyilvántartott kölcsönszerződések egészen sajátos összefüggésében.

Jogi háttér

Az uniós jog

5. A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy „azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, tükröznek, nem tartoznak az [ebben az] irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá”.

6. Az említett irányelv 6. cikkének (1) bekezdése a következőképpen szól:

„A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

7. Az 93/13 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően:

„A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.”

A magyar jog

A magyar Alaptörvény

8. Az Alaptörvény 25. cikkének (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a Kúria […] biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz”.

A hitelintézetekről szóló törvény

9. A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 213. §-ának (1) bekezdése kimondja:

„Semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza

[…]

c) a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értékét,

[…]”

3 Többek között a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282); a 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703); a 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367) és végül a 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750) alapjául szolgáló ügyekről van szó.

A DH 1 törvény

10. A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: DH 1 törvény) 1. §-ának (1) bekezdése szerint:

„E törvény hatálya a 2004. május 1. napja és az e törvény hatálybalépésének napja között kötött fogyasztói kölcsönszerződésre terjed ki. E törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza alapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) vagy forint alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés, ha annak részévé a 3. § (1) bekezdése vagy a 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vált.”

11. A DH 1 törvény 3. §-ának (1) és (2) bekezdése így rendelkezik:

„(1) A fogyasztói kölcsönszerződésben – az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel kivételével – semmis az a kikötés, amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli.

(2) Az (1) bekezdés szerinti semmis kikötés helyébe – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés (ide értve a törlesztőrészlet és a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék fizetését) tekintetében a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép.”

A DH 2 törvény

12. A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (a továbbiakban: DH 2 törvény) 37. §-ának (1) bekezdése szerint:

„E törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének (a továbbiakban: részleges érvénytelenség) megállapítását – az érvénytelenség okától függetlenül – a bíróságtól a fél csak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek – a szerződés érvényessé vagy a határozathozatalig terjedő időre történő hatályossá nyilvánításának – alkalmazására is kiterjedően kérheti. Ennek hiányában a keresetlevél, illetve a kereset érdemben – eredménytelen hiánypótlási felhívást követően – nem bírálható el. […]”

A DH 3 törvény

13. Az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: DH 3 törvény) 10. §-a szerint:

„A deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés tekintetében jogosult pénzügyi intézmény [a DH 2 törvény] szerinti elszámolási kötelezettsége teljesítésének határidejéig köteles a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés alapján fennálló vagy az abból eredő teljes, [a DH 2 törvény] alapján teljesített elszámolás alapján megállapított tartozást – ideértve a devizában felszámított kamatot, díjat, jutalékot és költséget is – a fordulónappal az adott devizanem

a) 2014. június 16. napja és 2014. november 7. napja közötti időszakban az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyamainak átlaga vagy

b) 2014. november 7. napján az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyama

közül a fogyasztó számára kedvezőbb devizaárfolyamon forintkövetelésre átváltani (a továbbiakban: forintra átváltás).”

14. Az említett törvény 15/A. §-a így rendelkezik:

„1. A fogyasztói kölcsönszerződés érvénytelenségének (részleges érvénytelenségének) megállapítása, illetve az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása iránt indult és folyamatban lévő perekben e törvénynek a forintra váltást megállapító szabályait a fogyasztónak [a DH 2 törvény] alapján teljesített elszámolás szerint meghatározott, deviza vagy devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződésből eredő tartozásának összegére is alkalmazni kell.

2. A fogyasztónak az elszámolás fordulónapján forintban megállapított tartozását a határozathozatalig terjedő időszakban a fogyasztó által teljesített törlesztés összege csökkenti.

3. A fogyasztói kölcsönszerződés érvényessé nyilvánítása esetén a feleknek [a DH 2 törvény] alapján teljesített elszámolás eredményeként meghatározott szerződéses jogait és kötelezettségeit e törvény szabályai alapján kell megállapítani.”

Az alapeljárás, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

15. 2007. május 24-én Dunai Zsuzsanna devizában, jelen esetben svájci frankban (CHF) nyilvántartott kölcsönszerződést kötött egy bankkal, 115 573 CHF összegre vonatkozóan.

16. Ugyanezen szerződés szerint a kölcsönt a nemzeti fizetőeszközben, vagyis a jelen esetben HUF-ban kellett folyósítani, az eladási árfolyam szerinti napi CHF-HUF árfolyamon, ami 14 734 000 HUF kifizetését jelentette. A visszafizetésnek szintén HUF-ban kellett történnie, a napi árfolyamot azonban ezúttal az eladási árfolyam szerint vették figyelembe. Ráadásul az árfolyamkockázatot, vagyis az érintett pénznemek közötti árfolyamváltozásból – a jelen esetben a HUF-nak a CHF-hez képest történt jelentős leértékelődéséből – eredő kockázatot Dunai Zsuzsanna viselte.

17. Az említett szerződést az alapeljárás felei közjegyzői okiratba foglalták, így az adós nemteljesítése esetén a szerződés bármilyen magyar bíróság előtti peres eljárás nélkül végrehajthatóvá vált.

18. 2016. április 12-én a közjegyző a bank kérelme alapján elrendelte a szerződés végrehajtását.

19. 2016. október 5-én Dunai Zsuzsanna keresetet indított a kérdést előterjesztő bíróság előtt a végrehajtás megszüntetése iránt, a szerződés semmisségére hivatkozva, mivel az – Dunai Zsuzsanna álláspontja szerint a Hpt 213. §-a (1) bekezdésének c) pontját megsértve – nem pontosította az összeg folyósításakor, illetve az annak törlesztésekor alkalmazandó árfolyamot.

20. A bank az ellentmondás elutasítását kérte.

21. A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy 2014-ben a magyar jogalkotó az alapjogvitára alkalmazandó több törvényt is hozott a Kúria által a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) kihirdetését követően a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekkel kapcsolatban hozott, a polgári jog egységes értelmezésére irányuló – jogegységi – határozat végrehajtása céljából. E határozatban a Kúria többek között tisztességtelennek ítélte az alapügyben szereplő hitelszerződésbe illesztetthez hasonló olyan kikötéseket, amelyek értelmében a folyósításkor a vételi, a törlesztéskor pedig az eladási árfolyamot kell alkalmazni.

22. Az említett törvények előírták többek között az ilyen szerződésekben azon kikötések törlését, amelyek lehetővé tették a bank számára a saját devizavételi és devizaeladási árfolyamainak meghatározását, valamint ezeknek a Magyar Nemzeti Bank által az adott deviza tekintetében meghatározott hivatalos átváltási árfolyammal való helyettesítését. A jogalkotó e beavatkozásának következtében meg kellett szűnnie a különböző átváltási árfolyamok közötti különbségnek.

23. A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy a jogalkotó e beavatkozása miatt az eljáró bíróság többé nem állapíthatja meg a devizában nyilvántartott kölcsönszerződés érvénytelenségét, mivel a beavatkozás megszüntette az érvénytelenségnek okot adó helyzetet, ami maga után vonja a kölcsönszerződés érvényességét, így a fogyasztó továbbra is köteles viselni az árfolyamkockázat okozta pénzügyi terheket. Mivel a fogyasztó pontosan e kötelezettség alól akart mentesülni a bankkal szembeni kérelem benyújtásával, ellentétes volna az ő érdekeivel, ha az eljáró bíróság érvényesnek nyilvánítaná az említett szerződést.

24. A kérdést előterjesztő bíróság szerint nyilvánvaló, hogy a magyar jogalkotó egy sor törvény 2014-ben való elfogadásával kifejezetten azzal az eredménnyel módosította a kölcsönszerződések tartalmát, hogy azzal a bankok javára befolyásolja az eljáró bíróságok döntését. E bíróság arra keres választ, hogy ezen állapot megfelel-e azon értelmezésnek, amelyet a Bíróság adott a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének.

25. Egyébiránt a kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy a Kúria polgári jogegységi határozatai, különösen a 2013. december 16-i 6/2013 PJE határozat megtiltják a bíróság számára az alapügyben szereplőhöz hasonló kölcsönszerződések érvénytelenségének megállapítását. E bíróság jelzi, hogy e polgári jogegységi határozatok meghozatala során nem biztosított sem a törvényes bíró kijelölése, sem pedig a tisztességes eljárás feltételeinek a betartása. Noha az erre irányuló eljárás nem kontradiktórius, olyan határozatot eredményez, amely a peres bírósági kontradiktórius eljárásokban eljáró bírákra nézve kötelező.

26. Ezzel kapcsolatban a kérdést előterjesztő bíróság a Velencei Bizottság 90. plenáris ülésén elfogadott, a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényről és a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvényről készített vélemény (Velence, 2012. március 16–17.) 69–75. pontjára hivatkozik, amely szerint az alapvető jogok szempontjából aggályosak a Magyarországi jogegységi határozatok.

27. E körülmények között a Budai Központi Kerületi Bíróság (Magyarország) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Úgy kell-e értelmezni a [2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)] ítélet [rendelkező részének] 3. pontját, hogy a nemzeti bíróság akkor is orvosolhatja egy fogyasztói szerződés érvénytelenségét, ha a szerződés érvényben tartása ellentétes a fogyasztó gazdasági érdekeivel?

2) Összeegyeztethető-e a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő európai uniós feladatokkal és a törvény előtti egyenlőséggel, a diszkrimináció tilalmával, a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz fűződő európai uniós alapjoggal, ha egy tagállam parlamentje törvénnyel módosít azonos típusú fogyasztói polgári jogi szerződéseket?

Az előbbi kérdésre adott igenlő válasz esetén összeegyeztethető-e a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő európai uniós feladatokkal és a törvény előtti egyenlőséggel, a diszkrimináció tilalmával, a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz fűződő európai uniós alapjoggal, ha egy tagállam parlamentje törvénnyel módosít deviza alapú hitelszerződéseket egyes részleteiben fogyasztóvédelmi jogi tartalommal, de összességében a fogyasztóvédelmi méltányos érdekekkel ellentétes azon jogkövetkezményt kiváltva, hogy a módosítások folytán a kölcsönszerződés érvényes marad[,] és a fogyasztó továbbra is köteles viselni az árfolyamkockázat okozta terheket?

3) Összeegyeztethető-e fogyasztói szerződést érintő tartalom esetén a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő európai uniós feladatokkal, minden polgári jogi kérdésben pedig a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz fűződő európai uniós alapjoggal, ha egy tagállam legfelsőbb bírói szerve, annak jogegységi tanácsa minden bíróságra kötelező ún. »polgári jogegységi határozatokkal« irányítja az eljáró bíróság ítélkezési gyakorlatát?

Az előbbi kérdésre adott igenlő válasz esetén: összeegyeztethető-e fogyasztói szerződést érintő tartalom esetén a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő európai uniós feladatokkal, minden polgári jogi kérdésben pedig a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz fűződő európai uniós alapjoggal, ha egy tagállam legfelsőbb bírói szerve, annak jogegységi tanácsa minden bíróságra kötelező ún. »polgári jogegységi határozatokkal« irányítja az eljáró bíróság ítélkezési gyakorlatát, amennyiben a jogegységi tanács bíró tagjainak kijelölése nem átlátható módon, nem előre meghatározott előírások szerint történik[,] és a jogegységi tanács eljárása nem nyilvános, utólag sem megismerhető, ideértve a felhasznált szakértői anyagok[at], jogirodalmi műveket, az egyes tagok szavazatát, párhuzamos vagy különvéleményét?”

Elemzés

Előzetes megjegyzések

28. Mivel a jelen ügy azon ügyek [4] sorába illeszkedik, amelyeket már a Bíróság elé terjesztettek a 93/13 irányelv alkalmazási feltételeinek tárgyában, a Magyarországon jelentős számban kötött, devizában nyilvántartott fogyasztói kölcsönszerződések speciális összefüggésében, helyénvalónak találom mindenekelőtt bemutatni, hogy a jelen ügy milyen jogszabályi összefüggések és mely ítélkezési gyakorlat keretei közé illeszkedik.

29. Továbbá a bevezetés keretében nyilatkozni kell arról is, hogy a kérdést előterjesztő bíróság kérdéseivel valójában nem az imperatív törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket tükröző szerződéses kikötések érvényességét kívánja-e kétségbe vonni, amely kikötések ezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében nem tartoznak az irányelv rendelkezéseinek hatálya alá vagy a szerződés elsődleges tárgyához kapcsolódó kikötésekét, ugyanezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében véve.

A releváns jogszabályi háttér és ítélkezési gyakorlat bemutatása

30. Emlékeztetni kell arra, hogy a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem keretében megkérdőjelezett nemzeti jogi szabályozás a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) következménye.

4 Különösen a 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367) és végül a 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750) alapjául szolgáló ügyekre hivatkozom, amelyek pontosan a 2014-ben elfogadott magyar jogi szabályozást kérdőjelezik meg.

31. Véleményem szerint két fontos tanulság vonható le ezen ítéletből.

32. Először is a Bíróság kimondta, hogy a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma nem szükségszerűen terjed ki a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött, devizaalapú kölcsönszerződésben foglalt olyan, az alapügyben szereplőhöz hasonló, egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételre, amelyet *árfolyam-különbözeti* kikötésnek fogok nevezni. Következésképpen az ilyen kikötést tisztességtelennek lehet minősíteni, és annak alkalmazását mellőzni lehet.

33. Másodszor, és azon főszabálytól eltérően, amely megköveteli, hogy a bíróság ne avatkozhasson be a vitatott kikötések módosítása vagy helyettesítése érdekében,[5] a Bíróság kimondta, hogy a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló helyzetben, amelyben a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés a tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető – ami különösen hátrányos következményeknek tenné ki a fogyasztót –, e rendelkezéssel nem ellentétes a nemzeti jog azon szabálya, amely lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése révén az e feltétel érvénytelenségének orvoslását.

34. A helyzet tisztázása és a fogyasztók által kezdeményezett számos eljárásban végleges megoldás kialakítása érdekében a magyar jogalkotó a DH 1, DH 2 és DH 3 törvény elfogadásával a Kúria által a polgári jogi rendelkezések egységes értelmezése érdekében hozott 2/2014 PJE határozatban[6] kimondott elvek alapján végrehajtott bizonyos módosításokat a kölcsönszerződések terén korábban alkalmazandó nemzeti rendelkezéseket illetően. E jogi szabályozás számos olyan kérdés figyelembevételét célozta, amelyet a magyar bíróságok vetettek fel a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekben szereplő kikötések vizsgálata során.

35. Noha a Bíróság ítélkezési gyakorlata nem követelte meg ezen új jogi szabályozást, annak magyarázata az ilyen jogviták egyszerűsítésének és gyorsításának szándékában rejlik.[7]

36. E jogi szabályozás előírja a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekben szereplő azon kikötések semmisségét, amelyek addig lehetővé tették a hitelintézetek számára a saját devizavételi és devizaeladási árfolyamaik meghatározását. E jogi szabályozás emellett előírja, hogy az ilyen feltétel helyébe visszaható hatállyal a Magyar Nemzeti Bank által az érintett deviza vonatkozásában meghatározott hivatalos árfolyam alkalmazására irányuló rendelkezés lép.

37. Konkrétan a magyar jogalkotó tehát az árfolyam-különbözeti kikötésből eredő problémákat az érintett kikötések semmisnek nyilvánításával és azok jogszabályi úton való módosításával orvosolta.

38. E kikötéseket világosan meg kell különböztetni azoktól, amelyek az ilyen szerződésekben kimondják, hogy a kölcsönt meghatározott pénznemben kell visszafizetni. Ez utóbbiak, melyek elkerülhetetlenül magukban foglalják az árfolyamkockázatot, főszabály szerint e szerződések kulcselemét képezik, így a szerződés elsődleges tárgyához kapcsolódhatnak.[8]

5 Lásd többek között: 2015. január 21-i Unicaja Banco és Caixabank ítélet (C-482/13, C-484/13, C-485/13 és C-487/13, EU:C:2015:21, 28. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2017. január 26-i Banco Primus ítélet (C-421/14, EU:C:2017:60, 71. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

6 *Magyar Közlöny* 2014/91., 10975. o.

7 Lásd többek között a Sziber ügyre vonatkozó indítványom (C-483/16, EU:C:2018:9, 52. és 53. pont).

8 Lásd ebben az értelemben a Kásler és Káslerné Rábai ügyre vonatkozó indítványom (C-26/13, EU:C:2014:85, 60.–65. pont). Rá kell mutatni, hogy a Kúria a 2/2014 PJE határozatban kimondta, hogy „[a] devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. E rendelkezés tisztességtelensége csak akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó (a továbbiakban: fogyasztó) számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen vagy teljesen érvénytelen”.

39. Ennek megerősítésére került sor a 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703) alapjául szolgáló ügyben.

40. Ez utóbbi ítéletben, amelynek meghozatalára a Curtea de Apel Oradea (nagyváradi fellebbviteli bíróság, Románia) által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem alapján került sor, a Bíróság egyértelműen kimondta, hogy a „szerződés elsődleges tárgyának" a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében vett fogalma magában foglalja a valamely külföldi pénznemben kötött hitelszerződésben foglalt, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló olyan feltételt, amely nem képezte egyedi tárgyalás tárgyát, és amelynek alapján a hitelt ugyanazon külföldi pénznemben kell visszafizetni, mint amelyben folyósították, mivel ez a feltétel a szerződést jellemző lényeges szolgáltatást határoz meg. Következésképpen ez a kikötés nem tekinthető tisztességtelennek, amennyiben világosan és érthetően fogalmazták meg.[9]

41. Az alapügyhöz visszatérve, úgy tűnik, hogy az új magyar jogi háttérnek a 93/13 irányelvvel való összeegyeztethetőségét ezt követően újabb előzetes döntéshozatalra utalások keretében megkérdőjelezték.

42. Közelebbről, a 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367), alapjául szolgáló ügyben a Bíróságot többek között arról kérdezték, hogy a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítéletet (C-26/13, EU:C:2014:282) követően elfogadott magyar jogi szabályozás összeegyeztethetetlen-e a 93/13 irányelv 7. cikkével amiatt, hogy e szabályozás különleges eljárási követelményeket állapított meg az olyan fogyasztók által indított keresetek vonatkozásában, akik a kölcsön folyósítására alkalmazandó árfolyam és a kölcsön törlesztésére alkalmazandó árfolyam közötti eltérésre vonatkozó feltételt és/vagy a kölcsönadó számára a kamatok, díjak és költségek emelését lehetővé tevő egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó feltételt tartalmazó, devizában nyilvántartott kölcsönszerződéseket kötöttek.

43. A Bíróság nemleges választ adott, pontosítva, hogy a vitatott szabályozás nem ellentétes a 93/13 irányelv 7. cikkével, „feltéve hogy az ilyen szerződésben foglalt feltételek tisztességtelen jellegének megállapítása lehetővé teszi azon jogi és ténybeli helyzet helyreállítását, amelyben a fogyasztó e tisztességtelen feltételek hiányában lett volna"[10]. Megjegyzendő, hogy a Bíróság érzékeny volt azon körülményre, hogy a magyar jogalkotó többek között a DH 1 és DH 2 törvény elfogadásával nem csupán a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekben szereplő, árfolyamrést előíró tisztességtelen kikötés tisztességtelen jellegének megállapítását kívánta megkönnyíteni, hanem rövidebbé és egyszerűbbé kívánta tenni a nemzeti bíróságok előtt lefolytatandó eljárást.[11]

44. Noha, ahogyan az a DH 1 törvény 3. §-ának (1) bekezdéséből és 4. §-ának (1) bekezdéséből kitűnik, a magyar jogalkotó a devizában nyilvántartott, valamely szolgáltató és a fogyasztó között létrejött kölcsönszerződések többségében szereplő kikötések csupán két fajtáját kívánta tisztességtelennek minősíteni, mégpedig az árfolyamrésre vonatkozó és az egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó kikötést,[12] továbbra is igaz, hogy a nemzeti bíróságok hatáskörrel rendelkeznek a szóban forgó szerződésekben szereplő más kikötések esetleges tisztességtelen jellegének vizsgálatára, ideértve a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezéseket, amennyiben úgy tekinthető, hogy azok nem világosak és érthetőek.

9 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 41. pont).

10 Lásd: 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367, 55. pont).

11 Lásd: 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367, 45. pont).

12 Lásd: 2018. május 31-i Sziber ítélet (C-483/16, EU:C:2018:367, 44. pont).

45. A Bíróság nemrég a 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítéletében (C-51/17, EU:C:2018:750) megerősítette a magyar jogi szabályozás érvényességére vonatkozó értékelését, pontosítva többek között, hogy a 93/13 irányelv 4. cikke megköveteli, hogy a szerződési feltételek világosságát és érthetőségét a szerződés megkötésekor fennálló, a szerződés megkötésével kapcsolatos összes körülményre, valamint a szerződés összes többi feltételére hivatkozva értékeljék, azon körülmény ellenére is, hogy e feltételek némelyikét a nemzeti jogalkotó utólag tisztességtelennek nyilvánította vagy ilyennek vélelmezte, és ennek alapján azok semmisségét állapította meg.[13]

46. Ezen ítéletek megerősítik, hogy noha a kikötések tisztességtelen jellegének megállapítása és e kikötések érvénytelenné nyilvánítása kötelező, az eljáró bíróság nem jogosult arra, hogy teljes egészükben megsemmisítse a devizában nyilvántartott kölcsönszerződéseket. Másként fogalmazva, ha az eljáró bíróságnak meg kell állapítania az árfolyamrésre vonatkozó kikötés tisztességtelen jellegét, és azt mellőznie kell valamely kiegészítő jellegű rendelkezés javára, e bíróság ugyanebben a szakaszban nem kérdőjelezheti meg az árfolyamkockázatra vonatkozó lényeges szerződéses kikötéseket.

47. Véleményem szerint ez a következtetés az, amelyet a kérdést előterjesztő bíróság a jelen ügyben lényegében vitatni kíván. Erre később még visszatérek.

A 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése szerinti kötelező érvényű rendelkezések fennállása

48. Noha e kérdés nem merült fel kifejezetten az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban, meg kell határozni, hogy a vitatott jogi szabályozás, melyet lényegében a DH 1, DH 2 és DH 3 törvény alkot, a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének hatálya alá tartozik-e, vagy e törvényeket inkább olyan intézkedésekként kell elemezni, mint amelyeket a tagállamok az ezen irányelvnek való megfelelés biztosítása céljából jogosultak elfogadni.

49. Rá kell mutatni, hogy a jelen ügy és a 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750) alapjául szolgáló ügy közös vonása, hogy mindkettő a fent említett, a DH 1–DH 3 törvény alkotta jogi szabályozás hatására vonatkozik.

50. Márpedig a 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet (C-51/17, EU:C:2018:750) alapjául szolgáló ügyben többek között az a kérdés merült fel, hogy az árfolyamkockázatra vonatkozó kikötések, melyek a magyar jogalkotó beavatkozásának hatására a szerződés szerves részévé váltak, mennyiben tartozhatnak a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének hatálya alá. A jelen ügyben meg kell határozni, hogy összeegyeztethető-e a 93/13 irányelvvel, hogy valamely tagállami szabályozás érvényteleníti és módosítja a tisztességtelen kikötéseket annak érdekében, hogy véget vessen az igen elterjedt, tisztességtelen banki gyakorlatoknak, anélkül azonban, hogy semmisnek minősítené az érintett hitelszerződéseket, ami azzal a következménnyel jár, hogy az árfolyamkockázatból eredő terheket továbbra is a fogyasztó viseli. Nyilvánvaló összefüggés van tehát az egyes ügyekben feltett kérdések között.

51. Ugyanígy felmerül az a kérdés is, hogy a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése alkalmazandó-e.

52. A 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítéletnek (C-51/17, EU:C:2018:750) a második döntéshozatal előtti kérdésre adott válaszából eredő tanulságok alapján azon a véleményen vagyok, hogy a 93/13 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének alkalmazását itt ki kell zárni.

13 Lásd: 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet, (C-51/17, EU:C:2018:750, 83. pont).

53. Ahogyan arra a Bíróság ezen ítélet 50. pontjában rámutatott, a jelen esetben az árfolyamkockázat fennállása a szóban forgó kölcsönszerződésnek magából a jellegéből következik. Ugyanakkor a kérdést előterjesztő bíróság tájékoztatása szerint e kockázat fenntartása – legalább részben – a DH 1 törvény 3. §-ának a DH 3 törvény 10. §-ával összefüggésben értelmezett (2) bekezdéséből is következik, amennyiben e nemzeti jogszabályi rendelkezések a fennálló szerződések olyan *ipso iure* módosítását eredményezik, amely abból áll, hogy a kölcsönszerződés szerinti deviza árfolyamának helyébe a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott hivatalos árfolyam lép.

54. Márpedig, pontosan ami a DH 1 törvény 3. §-ának (2) bekezdése és a DH 3 törvény 10. §-a értelmében az árfolyamrésről szóló feltétel helyébe olyan feltétel léptetését illeti, amely előírja, hogy a szerződő felek között a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott, az esedékesség időpontjában jegyzett árfolyamot kell alkalmazni, a Bíróság kimondta, hogy a nemzeti jogalkotó a devizában nyilvántartott kölcsönszerződésekben foglalt kötelezettségekre vonatkozó bizonyos feltételeket szándékozott meghatározni (lásd: 2018. szeptember 20-i OTP Bank és OTP Faktoring ítélet, C-51/17, EU:C:2018:750, 62. pont). E kikötések, melyek kötelező érvényű jogszabályi rendelkezéseket tükröznek, nem tartozhatnak az irányelv hatálya alá (lásd ezen ítélet 64. pontját).

55. Mindazonáltal e következtetés nem vonatkozik más szerződéses kikötésekre, különösen az árfolyamkockázatra vonatkozókra (ugyanezen ítélet 65. pontja). A Bíróság elemzése szerint a DH 1 törvény 3. §-ának (2) bekezdéséből és a DH 3 törvény 10. §-ából eredő módosítások mögött nem volt olyan szándék, hogy egészében rendezzék az árfolyamkockázattal kapcsolatos kérdést.

56. Következésképpen a 93/13 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése nem alkalmazandó más rendelkezésekre, mint az árfolyamrésre vonatkozókra.

57. Ebből továbbá az is következik, hogy az alapügyben, mivel nem zárható ki eleve, hogy az árfolyamkockázat meghatározására vonatkozó kikötések alkalmazására vonatkozó kérdés aktuális lehet és a 93/13 irányelv hatálya alá tartozik, választ kell adni a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdésekre.

Az első kérdésről

58. Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ a Bíróságtól, hogy valamely bíróság többek között a 93/13 irányelv által biztosított védelem alapján megsemmisítheti-e teljes egészében a kölcsönszerződést, ha annak fenntartása véleménye szerint ellentétes volna a fogyasztó gazdasági érdekeivel.

59. E bíróság a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) rendelkező része 3. pontjának hatályáról érdeklődik, melynek értelmében „a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló helyzetben, amelyben a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés a tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető, e rendelkezéssel nem ellentétes a nemzeti jog azon szabálya, amely lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése révén e feltétel érvénytelenségének orvoslását”.

60. Fontos hangsúlyozni, hogy ezen ítéletben a Bíróság emlékeztetett azon ítélkezési gyakorlatára,[14] amely kimondja, hogy főszabály szerint a bíróságnak nincs lehetősége többek között a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján arra, hogy a tisztességtelen kikötést annak tartalma módosítása útján kiegészítse. A bíróságok kizárólag a tisztességtelen kikötés alkalmazásának mellőzésére kötelesek annak érdekében, hogy az ne váltson ki kötelező joghatásokat a fogyasztó vonatkozásában.

14 Lásd az 5. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

61. A szerződésnek tehát főszabály szerint fenn kell maradnia, a tisztességtelen kikötések megszüntetésén kívüli bármely más módosítás nélkül, amennyiben a belső jogszabályok értelmében a szerződés ilyen módon való fennmaradása *jogilag* lehetséges.

62. Márpedig, eltekintve attól a ténytől, hogy léteznek olyan helyzetek, amikor a szerződés fenntartása jogilag nem lehetséges, vannak olyan esetek, melyekben a szerződés megsemmisítése kontraproduktív a 93/13 irányelv által követett, visszatartásra irányuló célra tekintettel.

63. A Bíróság pontosan emiatt enyhítette a szabályt a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítéletben (C-26/13, EU:C:2014:282). Abban az ügyben olyan szerződésről volt szó, amelynek teljesítése az érvénytelen szerződéses kikötések – illetve azoknak jogszabályi vagy rendeleti rendelkezésekkel való helyettesítése – nélkül lehetetlenné vált volna.

64. Ahogyan az a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) 85. pontjából kitűnik, a Bíróság által alkalmazott megoldás tehát ez utóbbi azon óhaján alapul, hogy megvédje a fogyasztót a szerződés megsemmisítésének negatív következményeitől, lehetővé téve azon nemzeti szabály alkalmazását, amelynek értelmében lehetőség van a fogyasztói kölcsönszerződés érvénytelen kikötéseinek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítésére.

65. A Bíróságnak eljárása során gondja volt arra, hogy emlékeztessen a felek közötti valós egyensúly helyreállításának célkitűzésére, amely valóban magában foglalja többek között a fogyasztó érdekeinek figyelembevételét, ami azonban nem vezethet a szerződéses egyensúly megbontásához vagy akár a szerződés megsemmisítéséhez. [15]

66. A 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) alapos olvasatából világosan kitűnik, hogy továbbra is érvényes azon elv, amely szerint a szerződésnek rendszerint fenn kell maradnia a tisztességtelen kikötések megszüntetésén kívüli bármely más módosítás nélkül.

67. Az ezen elv alóli, ebben az ítéletben szereplő kivétel, amely lehetőséget nyújt arra, hogy a bíróság egy nemzeti jogi szabály útján orvosolja a kikötés semmisségét, annak a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítésével, ennek az ítéletnek az értelmében bizonyos feltételek teljesüléséhez van kötve. Először is az ilyen helyettesítésnek lehetővé kell tennie azt, hogy annak „eredménye[képpen] a szerződés a [tisztességtelen] kikötés elhagyása ellenére továbbra is fennmaradha[sson]”, és „továbbra is kötelező lehe[ssen] a felekre nézve” [16]. Másodszor, abban az esetben, ha a bíróságnak a szerződést egészében meg kellene semmisítenie, az említett helyettesítésnek annak elkerülését kell szolgálnia, hogy a fogyasztót olyan „különösen káros következmények ér[jék], [amelyek révén] a szerződés megsemmisítéséből eredő visszatartó erő veszélybe kerülne” [17].

68. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdés azon előfeltevésen nyugszik, hogy a fogyasztó számára gazdaságilag előnyösebb, ha a bíróság teljes egészében megsemmisíti a szerződést ahelyett, hogy azt az összes kikötés megsemmisítését követően fenntartaná. A kérdést előterjesztő bíróság ezáltal félreértelmezi a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) 3. pontját.

15 Lásd ebben az értelemben: 2013. május 30-i Jőrös ítélet (C-397/11, EU:C:2013:340, 46. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

16 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 81. pont).

17 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 83. pont).

69. Ahogyan azt a Bíróság ezen ítéletben hangsúlyozta, a szerződés egésze megsemmisítésének főszabály szerint az a következménye, hogy a részletekben megfizetendő fennmaradó kölcsönösszeg azonnal esedékessé válik, ami azzal a kockázattal jár, hogy meghaladja a fogyasztó pénzügyi képességeit, és ezért jobban bünteti őt, mint a hitelezőt, amely ennek következtében lehetséges, hogy nem lesz annak elkerülésére ösztönözve, hogy ilyen kikötéseket illesszen az általa kínált szerződésekbe. [18]

70. Meg kell tehát állapítani, hogy a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítéletet (C-26/13, EU:C:2014:282) arra kívánja felhasználni, hogy az ezen ítélettel ellentétes megoldást, vagyis a szerződés teljes megsemmisítését igazolja.

71. Közelebbről megvizsgálva úgy tűnik, hogy a kérdést előterjesztő bíróság azt találja a fogyasztóra nézve sérelmesnek, hogy az eljáró nemzeti bíróság által alkalmazott, kiegészítő jellegű törvényi rendelkezések útján érvényessé nyilvánított szerződés esetében továbbra is a fogyasztót terheli az *árfolyamkockázat* okozta veszteség.

72. Ez a szemlélet azonban szűkítő jellegű, és nem veszi figyelembe a fogyasztó valamennyi gazdasági érdekét. Az árfolyamkockázatból következő terhek ugyanis nem tekinthetőek elkülönítetten, mivel a szerződés egészéből következő valamennyi gazdasági előny és hátrány csupán együttesen, a szerződéskötés összes körülményére figyelemmel vizsgálható.

73. E vonatkozásban számomra fontosnak tűnik emlékeztetni arra, hogy valamely szerződéses kikötés tisztességtelen jellegének értékelését – így azon kérdést, hogy az ilyen kikötés a felek szerződésből eredő jogai és kötelezettségei között a 93/13 irányelv 3. cikkének (1) bekezdése szerinti jelentős egyenlőtlenséget idéz-e elő a fogyasztó kárára – az érintett szerződés megkötésének időpontjához viszonyítva értékelendő, figyelemmel mindazon körülményekre, amelyekről az eladónak vagy szolgáltatónak az említett időpontban tudomása lehetett, és amelyek az említett szerződés későbbi teljesítésére kihathattak. [19] Ezen értékelés semmi esetre sem függhet a szerződéskötést követő olyan események bekövetkezésétől, amelyek a felek szándékától függetlenek, mint amilyen az árfolyam változása lehet. [20]

74. Emellett, még ha okkal lehetne is feltételezni – amely helyzet nem áll fenn –, hogy a vitatott kölcsönszerződés teljes megsemmisítése az árfolyamkockázat ezzel járó megszüntetésére tekintettel gazdaságilag kedvezőbb lehet a fogyasztó számára, fontos emlékeztetni arra, hogy e körülmény önmagában nem meghatározó, és nem igazolhatja a 93/13 irányelv által biztosított védelem hatékony érvényesülésének állítólagos célja érdekében a szerződés teljes egészének megsemmisítését.

75. Ahogyan a Bíróságnak már lehetősége volt hangsúlyozni, az uniós jogalkotó által a 93/13 irányelvben követett cél a felek közötti egyensúly helyreállítására irányul, főszabály szerint ugyanakkor fenntartva a szerződés egészének érvényességét, és nem a tisztességtelen feltételeket tartalmazó összes szerződés megsemmisítése a cél.

76. Azon szempontokat illetően, amelyek lehetővé teszik annak értékelését, hogy egy szerződés valóban teljesíthető-e a tisztességtelen feltételek kihagyásával is, meg kell állapítani, hogy mind a 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének szövege, mind pedig a gazdasági tevékenységek jogbiztonságára vonatkozó követelmények az objektív megközelítés mellett szólnak ezen rendelkezés értelmezése során oly módon, hogy a szerződő felek valamelyikének, a jelen esetben a fogyasztónak a helyzete nem tekinthető a szerződés jövője szabályozásában meghatározó szempontnak.

18 Lásd: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 84. pont).

19 Lásd: 2017. szeptember 20-i Andriciuc és társai ítélet (C-186/16, EU:C:2017:703, 58. pont).

20 Lásd az Andriciuc és társai ügyre (C-186/16, EU:C:2017:313) vonatkozó indítványom 85. és 86. pontját.

77. Következésképpen a 93/13 irányelv nem értelmezhető úgy, hogy annak értékelése során, hogy az egy vagy több tisztességtelen feltételt tartalmazó szerződés az említett feltételek kihagyásával is teljesíthető-e, az eljáró bíróság kizárólag arra támaszkodhat, hogy az említett szerződés egészének semmissé nyilvánítása a fogyasztó számára esetleg kedvező. [21]

78. Noha a csupán minimális harmonizációt végrehajtó 93/13 irányelvvel nem ellentétes, hogy valamely tagállam az uniós jog tiszteletben tartásával előírja, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között kötött, egy vagy több tisztességtelen feltételt tartalmazó szerződés a maga egészében semmis, amennyiben ez a fogyasztó fokozottabb védelmét biztosítja, rá kell mutatni, hogy a devizakölcsönökről szóló 2014. évi magyar jogi szabályozás nem az érintett szerződések megsemmisítését célozza, hanem azok fenntartását a Bíróság ítélkezési gyakorlatában elfogadott értelmezésnek megfelelő irányvonalon.

79. E tekintetben hangsúlyozni kell, hogy a nemzeti bíróságnak a kikötések helyettesítésére vonatkozó lehetőségét korlátozni kell, annak kockáztatásával, hogy megkérdőjeleződhet a 93/13 irányelv 7. cikkében említett azon hosszú távú célkitűzés, hogy az eladókat vagy szolgáltatókat visszatartsák tisztességtelen szerződési feltételek szerződésekben való alkalmazásától [22].

80. Márpedig, ha a nemzeti bíróság jogosult lenne arra, hogy a tisztességtelen kikötések tartalmát módosítsa, e lehetőség sérthetné e cél megvalósítását. E jogosultság ugyanis hozzájárulna annak a visszatartó erőnek a megszüntetéséhez, amely az eladók vagy szolgáltatók tekintetében jelentkezik az ilyen tisztességtelen feltételeknek a fogyasztók vonatkozásában való puszta és egyszerű alkalmazhatatlansága következtében, mivel az eladók vagy szolgáltatók továbbra is alkalmazni próbálnák az említett feltételeket annak tudatában, hogy még ha azok érvénytelenségét meg is állapítanák, a szerződést a nemzeti bíróság a szükséges mértékben továbbra is kiegészíthetné oly módon, hogy az említett eladók vagy szolgáltatók érdekei biztosítottak legyenek. [23]

81. A fenti megfontolásokra tekintettel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/13 irányelvet úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan nemzeti jogi rendelkezés, amely a fogyasztói szerződés tisztességtelenségtelen szerződési kikötésből eredő részleges érvénytelensége esetén főszabály szerint a szerződésnek a tisztességtelen feltétel nélküli hatályban tartását célozza. Az eljáró bíróság így nem orvosolhatja az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés valamely kikötésének érvénytelenségét kizárólag azon az alapon, hogy a szerződés fenntartása állítólagosan ellentétes lenne a fogyasztó gazdasági érdekeivel.

A második kérdésről

82. Úgy tűnik, hogy a második kérdést úgy kell érteni, mint amely lényegében annak meghatározására irányul, hogy a bizonyos szerződéses kikötéseket jogszabályi úton módosító 2014. évi magyar jogi szabályozás elfogadása összeegyeztethető-e a 93/13 irányelvvel.

83. E tekintetben a fenti megfontolásokat folytatva elegendő emlékeztetni arra, hogy mivel a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése többek között jogbiztonsági megfontolásból a fogyasztói kölcsönszerződések fenntartását tűzi ki célul, amikor a tisztességtelennek minősített kikötések figyelmen kívül hagyása ezt még jogilag lehetővé teszi, semmi sem tilthatja, hogy a bíróság bizonyos tisztességtelen kikötéseket érvénytelenné nyilvánítson, de az érintett szerződéseket ne semmisítse meg.

21 Lásd többek között: 2012. március 15-i Pereničová és Perenič ítélet (C-453/10, EU:C:2012:144, 31–33. pont).

22 Lásd többek között: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 79. és 84. pont). Lásd különösképpen a fogyasztókkal kötött szerződésben szereplő valamely kikötés tisztességtelen jellegének megállapításából eredő visszafizetési kötelezettség időbeli hatályának a bírósági határozat kihirdetését követően jogalap nélkül megfizetett összegekre való korlátozásának lehetőségét illetően a 2016. december 21-i Gutiérrez Naranjo és társai ítéletet (C-154/15, C-307/15 és C-308/15, EU:C:2016:980., 63–73. pont).

23 Lásd: 2015. január 21-i Unicaja Banco és Caixabank ítélet (C-482/13, C-484/13, C-485/13 és C-487/13, EU:C:2015:21, 31. pont).

84. Ugyanebben az értelemben semmi sem tilthatja, hogy a jogalkotó bizonyos tisztességtelen kikötéseket törvények útján érvénytelenítsen az igen elterjedt, tisztességtelen banki gyakorlatok megszüntetése érdekében, anélkül azonban, hogy megsemmisítené az érintett szerződéseket.

85. A jelen ügyben úgy tűnik, hogy a magyar jogalkotó úgy határozott, hogy a DH 1–DH 3 törvények elfogadásával törvényi keretet biztosít a Magyarországon igen elterjedt, devizában nyilvántartott kölcsönszerződések esetében a tisztességtelen szerződési feltételek kiküszöbölésére, amely szerződések a magyar bíróságok előtt számos jogvita tárgyát képezték.

86. Ez a lépés az, amelyet a tagállamok megtehetnek annak érdekében, hogy – ahogyan a 93/13 irányelv 7. cikkének az ezen irányelv huszonnegyedik preambulumbekezdésével együttesen értelmezett (1) bekezdése előírja – megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók által fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.[24]

87. Hátravan annak meghatározása, hogy e nemzeti jogi rendelkezések nem sértik-e a tényleges érvényesülés elvét, vagyis nem teszik-e ténylegesen lehetetlenné vagy gyakorlatilag rendkívül nehézzé a fogyasztókat az uniós jog alapján megillető jogosultságok gyakorlását.

88. E tekintetben fontos rámutatni, hogy a DH 1 törvény elfogadására azzal a céllal került sor, hogy a 2/2014 PJE-ben foglalt elvek ne csak a bíróságok számára kötelezően jelenjenek meg, hanem közvetlenül is érvényre jussanak.[25] Ezzel kapcsolatban, és ahogyan az a DH 1 törvény indokolásának 4. pontjából[26] kitűnik, a jogalkotó figyelembe kívánta venni a Bíróság ítélkezési gyakorlatát, különösen a 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282) rendelkező részének 3. pontját.

89. A DH 1 törvény szövegéből kitűnik, hogy e törvény kizárólag a különnemű árfolyamok alkalmazásának következményeiről szól, valamennyi, a fogyasztót terhelő, a kölcsönszerződéshez kapcsolódó fizetési kötelezettség, illetve a folyósítás tekintetében. A jogi rendelkezés kizárólag e tisztességtelen kikötéssel összefüggésben vált ki joghatásokat úgy, hogy nem fosztja meg a fogyasztót azon lehetőségtől, hogy más indokok alapján tisztességtelennek tartott kikötés kapcsán annak semmisségére hivatkozzon. Ez a helyzet akkor is, ha a kikötés a fogyasztót terhelő ugyanazon tényeket érintené úgy, hogy nem a különböző árfolyamok alkalmazásáról volna szó, hanem más okokról, feltéve, hogy azokra a 93/13 irányelv 3. cikkében szereplő meghatároznak megfelelően hivatkozni lehet.

24 Lásd többek között: 2014. április 30-i Kásler és Káslerné Rábai ítélet (C-26/13, EU:C:2014:282, 78. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

25 Lásd a törvény indokolásának 1. pontját, amely többek között kimondja, hogy „[a] törvény a Kúria jogértelmezését teszi általános érvényűvé, mindenki számára kötelezővé. A törvény nem mond ki új anyagi jogi szabályokat, nem állapít meg új jogelveket a fogyasztói hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekre vonatkozóan, csupán a Kúria jogértelmezését kodifikálja. Ez lehetővé teszi, hogy a fogyasztók széles tömegei számára elkerülhetővé váljon az időigényes és költséges perindítás, ami a bírósági szervezetrendszert is túlterhelné”.

26 E pont többek között kimondja, hogy „[a] törvény a Kúria 2/2014. PJE határozatából fakadó jogkövetkezmények levonása során figyelemmel volt az európai jog előírásaira, mindenekelőtt a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv rendelkezéseire. A törvény figyelembe vette a 93/13/EGK irányelv értelmezésére jogosult Európai Bíróság gyakorlatát, mindenekelőtt a [2012. június 14-i, C-618/10. számú Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349)] ügyben, valamint a [2014. április 30-i, C-26/13. számú Kásler és Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)] ügyben hozott határozat[ban] kifejtett elveket. A törvény az Európai Bíróság gyakorlata alapján arra törekszik, hogy a tisztességtelen feltételek kiküszöbölésével a megkötött szerződéseket fenntartsa. Ezt kívánja meg a polgári jog egyik általános elve, a *pacta sunt servanda* elve is. A törvény a fennálló szerződések tartalmát csak annyiban módosítja, hogy az érintett szerződések a tisztességtelen kikötések hiányában ne váljanak teljesíthetetlenné. Ez ugyanis a teljes szerződés semmisségét eredményezné, amely az adósok érdekével is ellentétes lenne. A törvény ezért a részleges érvénytelenség körében határoz meg olyan kógens rendelkezéseket, amelyek a tisztességtelen szerződéses kikötések helyett a szerződések részévé válnak”.

90. Végezetül az a tény, hogy az árfolyamkockázatot meghatározó rendelkezések nem képezhetik a tisztességtelen jelleg vizsgálatának tárgyát, független e törvény elfogadásától és a Kúria által azt megelőzően, az egységes értelmezés érdekében hozott határozatoktól. Az ilyen vizsgálat akadályát az képezi, hogy e kikötések a szerződés elsődleges tárgyának meghatározására vonatkoznak, amelyre főszabály szerint nem vonatkozik a tisztességtelen jelleg vizsgálatának lehetősége, kivéve, ha e kikötéseket nem fogalmazták meg világosan és érthetően.[27]

91. Ami a DH 2 és DH 3 törvényeket illeti, azok nem érintik az árfolyamkockázatot meghatározó kikötéseket.

92. A DH 2 törvényt illetően, az a DH 1 törvényhez kapcsolódóan technikai részletszabályokat tartalmaz az elszámolásnak a fogyasztók és bankok számára való átláthatóvá tétele érdekében. E törvény az elszámolás általános polgári jogi szabályait határozza meg, a részletszabályokat alsóbb szintű jogszabály, MNB rendelet tartalmazza.

93. A DH 3 törvényt illetően, amely a devizahitelekkel kapcsolatos jogalkotói lépések befejező intézkedése, az a deviza hitelállomány forintosításáról rendelkezik, és ennek érdekében megszünteti a lakossági jelzálog-hitelszerződésekben a hiteladósokat egyoldalúan terhelő devizaárfolyam-kockázatot. Az átváltásról szóló törvény meghatározza a forintosítás jogi technikáját, eljárásrendjét, feltételeit, a forintosítással érintett fogyasztói hitelszerződések áttérését.

94. Igaz ugyan, hogy az átváltásról szóló törvény a 2/2014 PJE azon megállapításából indul ki, hogy az árfolyamkockázat az érvényes szerződések esetén a hiteladóst terheli, és a kikötések tisztességessége bíróság előtt nem, illetve csak a jogegységi határozatban megjelölt szempontok mentén és esetekben vitatható.

95. Ennélfogva a törvény ettől függetlenül és ezen túlmutatóan törekszik arra, hogy korlátozza az árfolyammozgást, és minimalizálja annak hatásait.

96. Vagyis a törvény logikája éppen az, hogy annak ellenére, hogy a 93/13/EGK irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmezése alapján a szerződés lényegi elemét, a főszolgáltatás részét képező árfolyamkockázati előírás tisztességtelenségének vizsgálata nem lehetséges, a fogyasztók törvényi beavatkozás útján, valamiféle segítséget kapjanak hiteleik további törlesztéséhez.

97. Összefoglalva, az az álláspontom, hogy a 93/13 irányelv rendelkezéseivel nem ellentétes az alapügyben szereplőhöz hasonló nemzeti rendelkezések elfogadása, mivel e rendelkezések a jogbiztonság és az egyértelműsítés érdekében igyekeznek levonni a Bíróság értelmezési iránymutatásának következményeit.

98. A második kérdésre tehát azt a választ javaslom adni, hogy a 93/13 irányelvvel nem ellentétes, hogy valamely tagállam a jogbiztonság és a fogyasztók védelme érdekében törvényi úton módosítson az eladók és szolgáltatók, valamint a fogyasztók között létrejött szerződésekben szereplő bizonyos szerződéses kikötéseket, amennyiben e módosítások nem sértik az ezen irányelvben biztosított védelem tényleges érvényesülését.

A harmadik kérdésről

99. Két részre osztható harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy összhangban van-e az uniós joggal, hogy a Kúria a bíróságokra nézve kötelező jogegységi határozatokat hoz a fogyasztóvédelem terén.

27 Lásd a Kúria erre vonatkozó álláspontját a 8. lábjegyzetben.

100. Igenlő válasz esetén arra keres választ, hogy ugyanezen következtetés érvényes-e akkor is, ha a jogegységi tanács tagjainak kijelölése nem átlátható módon, nem előre meghatározott előírások szerint történik, és a jogegységi tanács eljárása nem nyilvános, utólag sem ismerhető meg, ideértve a felhasznált szakértői anyagokat, jogirodalmi műveket, az egyes tagok szavazatát, párhuzamos vagy különvéleményét.

101. Véleményem szerint, és ahogyan arra az Európai Bizottság rámutatott, e kérdésnek a jogvita megoldása szempontjából való hasznossága joggal kérdőjelezhető meg.

102. Úgy tűnik ugyanis számomra, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak a harmadik kérdésben szereplő felvetései általános jellegű aggályokat fejeznek ki a magyar bírósági szervezettel kapcsolatban, és közelebbről a magyar jogegységi eljárással, valamint a Kúria által ennek keretében hozott, kötelező erejű határozatok lehetséges következményeivel kapcsolatban. [28]

103. Úgy tűnik számomra, hogy az az aspektus csupán távolról érinti az alapügyben szereplő, a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő jogvitát és azon következmények sajátos problémakörét, amelyeket az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződésben szereplő kikötés tisztességtelen jellegének megállapításából az eljáró bíróságnak le lehet és le kell vonnia.

104. Hangsúlyozni kell, hogy a 93/13 irányelv hatálya nem terjed ki a tagállami igazságszolgáltatás rendszerének megszervezésére, sem a nemzeti bíróságok ítélkezési gyakorlata egységességének biztosítására kialakított eljárásokra és jogintézményekre.

105. Számomra egyébként úgy tűnik, hogy ezen aggályok nem állnak összefüggésében a hatékony bírói jogvédelem azon követelményeivel, amelyek többek között az EUSZ 19. cikk (1) bekezdéséből fakadnak, amely rendelkezés arra kötelezi a tagállamokat, hogy teremtsék meg azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükségesek. [29]

106. Továbbá megkérdőjelezhető a jelen ügyben a kötelező erejű jogegységi határozatok magyar rendszere kifogásolásának hasznossága, mivel megállapítható, hogy végső soron a DH 1–DH 3 törvények okoznak esetleg gondot a 93/13 irányelv által a tisztességtelen kikötések tekintetében biztosított védelem szempontjából.

107. Nehéz kizárólag az előzetes döntéshozatalra utaló határozat alapján eldönteni, mi az összefüggés egyrészt a kötelező jogegységi határozatok e rendszerének szervezése, másrészt az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban említett hatáskör és uniós alapelvek között.

108. Legfeljebb annyit érthetünk, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdés arra irányul, hogy a Kúria által a jogegységi rendszer keretében hozott kötelező erejű határozatok a jelen ügyben azon kockázattal járnak, hogy többek között a 93/13 irányelv figyelmen kívül hagyásával és a hatékony bírói jogvédelem elvének megsértésével való eljárásra köteleznek.

109. A jelen ügyben ahhoz, hogy a Bírósághoz ilyen eljárásokkal kapcsolatos kérdésekkel lehessen fordulni, azt kell bizonyítani, hogy e kérdések megakadályozzák a nemzeti bíróságokat az uniós jog alkalmazására vonatkozó feladatuk ellátásában.

28 Meg kell jegyezni, hogy azon „beavatkozás”, amelyet a jogegységesítési rendszer esetlegesen jelenthet az eljáró bíróságok igazságszolgáltatási munkájába, szerepel a Velencei Bizottság által elfogadott véleményben, ahogyan arra a kérdést előterjesztő bíróság rámutatott. Lásd a jelentés VI.5. fejezetét az alábbi internetcímen: http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282012%29001-e.

29 Lásd például: 2018. február 27-i Associação Sindical dos Juízes Portugueses ítélet (C-64/16, EU:C:2018:117, 34. pont).

110. Ez az eset állhat fenn például akkor, ha bizonyítást nyer, hogy a szervezeti vagy eljárási szabályok megakadályozzák e bíróságokat abban, hogy levonjanak minden következményt bizonyos kikötések tisztességtelen jellegéből, vagy akár sértik e bíróságok azon lehetőségét, hogy az EUMSZ 267. cikkben számukra biztosított lehetőséggel élve előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel forduljanak a Bírósághoz. [30]

111. Márpedig rámutatok, hogy a Kúria által elfogadott jogegységi határozatok ugyan kötelezőek a magyar bíróságokra nézve, de egyáltalán nem akadályozzák azokat abban, hogy megvizsgálják az eléjük tárt szerződések uniós joggal való összhangját, sem azt, hogy adott esetben e jognak megfelelő döntést hozzanak, eltérve a jogegységi határozattól az uniós jog elsőbbségének elve alapján.

112. Továbbá, ahogyan arról a jelen eljárás is tanúskodik, nincs akadálya annak, hogy a bíróságok a Bírósághoz forduljanak az EUMSZ 267. cikk alapján az alkalmazandó uniós jogi rendelkezés értelmezését kérve. Amennyiben a Bíróság a jogegységi határozatban foglaltakkal ellentétes következtetésre jut, a jogegységi határozat felülvizsgálatára kerülhet sor annak érdekében, hogy az egységes jogalkalmazás az uniós jognak megfelelő legyen a továbbiakban.

113. E következtetés véleményem szerint teljes mértékben igazodik a Bíróság által a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság, Spanyolország) ítélkezési gyakorlatával kapcsolatosan a 2018. augusztus 7-i Banco Santander és Escobedo Cortés ítéletben (C-96/16 és C-94/17, EU:C:2018:643) [31] tett pontosításokhoz. A Bíróság ezen ítéletben megerősítette, hogy nem lehet kizárni, hogy valamely tagállam olyan legfelsőbb bíróságai, mint amilyen a Tribunal Supremo (legfelsőbb bíróság, Spanyolország), a nemzeti jog értelmezésének egységesítésére irányuló szerepkörükben és a jogbiztonság érdekében kidolgozhatnak a 93/13 irányelv tiszteletben tartása mellett bizonyos kritériumokat, amelyek mentén az alsóbb fokú bíróságoknak vizsgálniuk kell a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét.

114. A fenti megfontolások összességére tekintettel a harmadik kérdésre azt a választ javaslom adni, hogy a fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő uniós hatáskörökkel, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való joggal nem ellentétesek az alapeljárásban szereplő, a bírósági jogalkalmazás egységét szolgáló jogegységi határozatok.

Végkövetkeztetések

115. A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom a Bíróságnak, hogy a Budai Központi Kerületi Bíróság által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

1) A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan nemzeti jogi rendelkezés, amely a fogyasztói szerződés tisztességtelenségtelen szerződési kikötésből eredő részleges érvénytelensége esetén főszabály szerint a szerződésnek a tisztességtelen feltétel nélküli hatályban tartását célozza. Az eljáró bíróság így nem orvosolhatja az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés valamely kikötésének érvénytelenségét kizárólag azon az alapon, hogy a szerződés fenntartása állítólagosan ellentétes volna a fogyasztó gazdasági érdekeivel.

2) A 93/13 irányelvvel nem ellentétes, hogy valamely tagállam a jogbiztonság és a fogyasztók védelme érdekében törvényi úton módosítson az eladók és szolgáltatók, valamint a fogyasztók között létrejött szerződésekben szereplő bizonyos szerződéses kikötéseken, amennyiben e módosítások nem sértik az ezen irányelvben biztosított védelmet.

30 Lásd többek között: 2010. október 5-i Elchinov ítélet (C-173/09, EU:C:2010:581, 24–32. pont); 2016. április 5-i PFE ítélet (C-689/13, EU:C:2016:199, 34. és 38–41. pont).

31 Lásd továbbá a Banco Santander és Escobedo Cortés egyesített ügyekben (C-96/16 és C-94/17, EU:C:2018:216) ismertetett indítványomat.

3) A fogyasztóvédelem magas szintjének biztosításához fűződő uniós hatáskörökkel, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való joggal nem ellentétesek az alapeljárásban szereplő, a bírói jogalkalmazás egységét szolgáló jogegységi határozatok.